

Mariusz D. Bednarski
(Puławy)

Z dziejów reformy rolnej w Lubelskiem w latach 1944-1946

W dziejach Polski po roku 1944 Lubelszczyzna zajmuje szczególne miejsce, gdyż wraz z sąsiednimi województwami stała się swego rodzaju laboratorium, w którym sprawdzano możliwość funkcjonowania władzy komunistycznej. To tutaj najwcześniej, w stosunku do pozostałych ziem, starano się wysondować reakcje ludności polskiej i mniejszości narodowych na wprowadzany w życie nowy ustrój społeczno-polityczny, by uzyskane doświadczenia wykorzystać na terenie innych województw.

Zasadniczą kwestią dla ludności Lubelszczyzny była sprawa ziemi – jej niedosyt w rękach chłopów. Wynikało to m.in. ze struktury własnościowej gospodarki rolnej w województwie przed II wojną światową. 37% gruntów stanowiła wówczas wielka własność ziemska (700 tys. ha). Były to gospodarstwa powyżej 50 ha – naliczono ich na terenie województwa 857. Wśród gospodarstw chłopskich przeważały gospodarstwa średnie i drobne (970 tys. ha – 51,4%). To gospodarstwa do 10 ha – na Lubelszczyźnie stanowiły one ok. 92% wszystkich gospodarstw. Duże gospodarstwa chłopskie to tylko 11,6% (200 tys. ha). Miały one powierzchnię od 10 do 50 ha, a stanowiły one 8% wszystkich gospodarstw. Wojna w pewnym stopniu naruszyła te proporcje. Jednak dopiero przemiany polityczne z lat 1944-1946 stworzyły warunki sprzyjające zmianie struktury własnościowej na wsi lubelskiej.

Po II wojnie światowej, zarówno z punktu widzenia władzy, która określała się jako „ludowa”, jak i samych chłopów, reforma rolna była potrzebna, czekała na nią bezrolna i małorolna część ludności wsi lubelskiej. Jednak reforma, której podjęli się dokonać na terenie wsi komuniści, z zaspokojeniem tych oczekiwań miała niewiele wspólnego. PPR bowiem przy pomocy parcelacji postanowiła zmienić strukturę gospodarczą i społeczną polskiej wsi. Według koncepcji komunistów majątki dworskie miały zostać podzielone pomiędzy różne grupy ludności wiejskiej. Dzielenie przejętych bez odszkodowania majątków między małorolnych i

średniorolnych chłopów posiadających liczne rodziny, a także pomiędzy drobnych dzierżawców i robotników rolnych, miało odbywać się za opłatą. 5 ha użytków rolnych, ustalone jako podstawa nadziału dla średnio licznej rodziny, stało się zasadą przeprowadzanej parcelacji majątków. Zdawano sobie sprawę z tego, że przy tak określonej wielkości działek, nie dla wszystkich potrzebujących wystarczy ziemi. W planach komunistów parcelacja przeprowadzana podczas reformy rolnej miała być jednak tylko etapem przejściowym do przewidywanej kolektywizacji rolnictwa¹.

W komunistycznej koncepcji reformy rolnej, podział majątków dworskich miał się dokonywać drogą rewolucyjną, stąd ówcześni przywódcy partyjni nie chcieli, by podział ziemi postępował systematycznie i w spokoju. Taki przebieg reformy nie dałby im żadnego atutu propagandowego. Z tego właśnie powodu przygotowano taki scenariusz reformy, z którego miało wynikać, że o ziemię dla chłopów należało walczyć przy pomocy robotników, żołnierzy i partyjnych aktywistów. W tym właśnie celu powstawały specjalne „brygady agitacyjne” i „brygady parcelacyjne”².

Koncepcja reformy rolnej PPR przewidywała, że na potrzeby parcelacji miały zostać przeznaczone grunty należące do państwa oraz większej i średniej własności ziemskiej. Parcelacji podlegały wszystkie majątki o obszarze przekraczającym 50 ha ziemi uprawnej lub 100 ha powierzchni ogólnej. Tak było we wschodniej części kraju. Inne nieco zasady obowiązywały na ziemiach zachodnich. Obok pozyskania chłopów, reforma rolna miała spełnić także inne ważne zadanie w planach komunistów. Miała doprowadzić, równoległe z innymi podejmowanymi działaniami, do eliminacji ziemiaństwa jako grupy społecznej. Grunty przejmowane przez państwo podzielone zostały na kilka kategorii. Jedną tworzyły ziemie będące majątkami poniemieckimi lub należące do „zdradców narodu” – te grunty były przejmowane przez państwo bez jakiegokolwiek odszkodowania. Drugą grupę stanowiły ziemie, których właścicielom, po zabraniu im majątków, obiecano comiesięczne pensje w wysokości przeciętnego wynagrodzenia urzędników państwowych średniego szczebla. Ci właściciele ziemscy mieli prawo, by zrezygnować z pensji i starać się o otrzymanie nadziału ziemi tej samej wielkości, jaki otrzymywali, podczas reformy rolnej, bezrolni i chłopi. W takim jednak przypadku ziemię przydzielano przeważnie na terenie innego powiatu³.

Komuniści wszelkimi sposobami starali się zdobyć poparcie mieszkańców wsi. Stąd głównym celem politycznym parcelacji przeprowadzonej w trakcie re-

¹ K. Kersten, *Rok pierwszy. Dzieje PRL*, Warszawa 1993, s. 40.

² T. Żenczykowski, *Polska Lubelska*, Warszawa 1990, s. 143. O tym, że przy realizacji parcelacji podczas reformy rolnej, główną rolę odegrali robotnicy może świadczyć m.in. wypowiedź Władysława Gomułki na spotkaniu z pracownikami Wydziału Informacji Międzynarodowej KC WKP(b) w Moskwie, w dniu 10 maja 1945 r. Władysław Gomułka stwierdził tam m.in., że „trzeba powiedzieć, że w zasadzie reforma rolna została przeprowadzona siłami i rękami robotników miast, siłami partii. Aktywność chłopów w realizacji reformy rolnej była stosunkowo mała (...)”, *Polska – ZSRR, Struktury Podległości. Dokumenty KC WKP(b) 1944-1949*, Warszawa 1995, s. 114.

³ Z. Landau, *Gospodarka Polski Ludowej. Dzieje PRL*, Warszawa 1994, s. 27-29.

formy rolnej, stało się szybkie obdzielenie jak największej liczby ludności wiejskiej ziemią będącą w dyspozycji państwa. Potwierdza tę opinię Rezolucja KC PPR z 26 września 1944 r., która stwierdzała: „Najskuteczniejszym środkiem związania szerokich mas małopolskich i bezrolnych chłopów oraz robotników rolnych z demokratycznym systemem społeczno-politycznym odradzającej się Polski, drogą do zacieśnienia sojuszu robotniczo-chłopskiego, jest zaspokojenie dążeń szerokich mas do przejęcia ziemi obszarnej na własność”⁴. Opinię powyższą potwierdza Edward Olszewski zauważając, że w polskich realiach przeprowadzenie reformy rolnej stwarzało możliwość szybszego uzależnienia wsi od partii komunistycznej i komunistycznego rządu⁵.

Dla podziału folwarków zostały utworzone Gminne Komisje Reformy Rolnej. W ich skład wchodził robotnicy folwarczni i delegaci z wiosek sąsiadujących z majątkami przeznaczonymi do parcelacji. We wszystkich gminach sporządzono listy uprawnionych do korzystania z reformy rolnej⁶.

Równolegle z podejmowanymi przez komunistów działaniami zmierzającymi do wykonania postanowień Dekretu o Reformie Rolnej PKWN, w terenie szerzone były przez organizacje opozycyjne informacje, że reforma rolna odbywała się niezgodnie z prawem i że będzie nieważna.⁷ Ponieważ opinie takie były obecne na terenie całego województwa, powodowały one wśród chłopów pewną konsternację.

Pomimo różnorodnych trudności, w latach 1944/45 trwało wykonywanie postanowień Dekretu o Reformie Rolnej. Pełnomocnik PKWN ds. reformy na Lubelszczyznę – Paweł Szewczuk, opisując wykonanie reformy odnotował, że regułą było, iż „Dzielił Komitet Folwarczy – zwołano zebranie i na podstawie uchwały zebrania przydzielono ziemię. Oceniono każdego po kolei ile chce. [...] Dawali ziemię Polakom i Ukraińcom, na początku brali ziemię, ale jak się zaczął terror ze strony AK, uciekali za Bug. [...] Kiedy Ukraińcy uciekli za Bug, trzeba było szukać nowych amatorów na ziemię” – dodawał w zakończeniu swej relacji Szewczuk⁸.

⁴ T. Żenczykowski, dz. cyt., s.141; „Do politycznych kanonów komunistycznych należało zagadnienie reformy rolnej. Pierwszą fazą realizacji tego hasła było zniesienie wielkiej własności ziemskiej i podział gruntów między chłopów dla pozyskania ich poparcia. Druga faza miała nastąpić po pewnym czasie, po umocnieniu się zdobytej władzy i zmierzać do kolektywizacji wsi i tworzenia gospodarstw państwowych”, tamże, s. 137.

⁵ E. Olszewski, *PPR na Lubelszczyźnie 1942-1948*, Lublin 1979, s. 251; I. Caban twierdzi, że „zapowiedź podziału ziemi obszarnej, a następnie wydanie dekretu o reformie rolnej z 6 września 1944 r. Przyczyniło się do wzrostu w masach chłopskich nastrojów przychylnych dla nowej władzy.”, I. Caban, *PPR wobec ruchu ludowego na Lubelszczyźnie (1944-1947)*, „Rocznik Lubelski”, 1974, t. 17, s. 27.

⁶ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej w Krasnymstawie (dalej: KP PPR Krasnystaw), sygn. 7/V/15, s. 1, sprawozdanie KP PPR Krasnystaw dla Obw. Kom. PPR w Lublinie – bez daty dziennej.

⁷ Tamże, KP PPR Kraśnik, sygn. 6/VI/15, knb., sprawozdanie organizacyjne KP PPR Kraśnik z 1944 r. – bez daty dziennej.

⁸ Tamże, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Lublinie, Wspomnienia i Relacje, sygn. 40/328, Paweł Szewczuk – 1944.

Aktywny udział przy podziale ziemi obszarniczej wzięli „dworacy”, którzy chodzili z mierniczymi i rozdzielali przyznane każdemu działki⁹. W realizacji reformy rolnej wzięli udział także repatrianci. Władze ziemskie zaraz po wojnie polecały przydzielać repatriantom gospodarstwa pozostałe po ludności przesiedlonej do Niemiec i ZSRR. Były to przeważnie gospodarstwa o areale ok. 5 ha. Chcąc osiągnąć tę pięciohektarową normę postanowiono albo scalać gospodarstwa karłowate, albo w gospodarstwach znacznie większych osiedlano po kilka rodzin repatriantów. W latach 1945-1949 osiedlono na terenie Lubelszczyzny 3159 rodzin w gospodarstwach indywidualnych, których łączna powierzchnia wyniosła ok. 19 200 ha. 20% tej liczby repatriantów osiedlono w powiecie bialskim¹⁰.

Podczas przydzielania gospodarstw i nadzielenia ziemi miało miejsce wiele kontrowersji. Miejscowa ludność chciała jak najwięcej parcelowanej ziemi przejąć we własne ręce. Oczywiście kolidowało to z interesami osadników. Opis jednej z takich parcelacji, z 21 marca 1945 r., przekazał Powiatowy Urząd Ziemski w Białej w piśmie skierowanym do starosty powiatowego bialskiego, a dotyczącym przydzielania majątków poniemieckich w gromadzie Mościce Dolne w gminie Zabłocie. Wynika z niego, że miejscowa ludność nie pozwoliła przedstawicielom Powiatowego Urzędu Ziemskiego w Białej na osadzenie obcej ludności w majątkach poniemieckich – zażądała natomiast osiedlenia na tych majątkach „miejscowych”, którzy już wcześniej byli przez tę ludność tam osadzeni¹¹.

W początkowym okresie realizacji reformy rolnej o większości spraw związanych z parcelacją i nadziałami decydowały urzędy ziemskie. Udział „czynnika obywatelskiego” był w tym czasie minimalny i polegał na współdecydowaniu o tym, kto ma otrzymać ziemię oraz sprowadzał się do udziału w pracach parcelacyjnych na najniższym szczeblu. Harmonogram prac związanych z reformą rolną przewidywał, że do 25 października 1944 r. miały zostać sporządzone plany podziału majątków podlegających parcelacji, natomiast do 20 listopada 1944 r. wojewódzkie urzędy ziemskie miały wydać orzeczenia o parcelacji. Od tej daty w ciągu miesiąca miał się odbyć pomiar gruntów, następnie wprowadzenie nowych nabywców w posiadanie otrzymanej ziemi, wreszcie miano dokonać przeniesienia na nich tytułów własności do działek¹².

Do 30 listopada 1944 r. najwięcej folwarków rozparcelowano, w stosunku do ich ogólnej ilości, w powiatach zamojskim i chełmskim. Najmniej – w powiatach lubartowskim i łukowskim¹³. W powiecie radzyńskim do 4 grudnia 1944 r. na ogólną liczbę 40 folwarków rozparcelowano 20, a w trakcie parcelacji znajdowało

⁹ R. Iracki, *Urodziłem się w rodzinie biednego robotnika*, [w] *Pamiętniki X-lecia*, Warszawa 1955, s. 209, wieś Moniaki.

¹⁰ B. Nazimek, *Z zagadnień gospodarki rolnej w woj. Lubelskim*, [w] „Rocznik Lubelski”, t. 2, 1959, s. 139; także: H. Słabek, *O zasadzie nadziału gospodarstw dla repatriantów na ziemiach dawnych*, „Przegląd Historyczny”, t. 55, z. 3, s. 435.

¹¹ APL, Urząd Wojewódzki Lubelski Wydział Społeczno-Polityczny (dalej: UWL-WSP), sygn. 204, s. 26.

¹² K. Kersten, dz. cyt., s. 42.

¹³ H. Słabek, *Polityka agrarna PPR. Geneza, realizacja i konsekwencje*, Warszawa 1978, s. 193.

się 9 folwarków. Przy podziale majątków w tym powiecie zatrudnionych było 16 mierniczych i było to relatywnie dużo w porównaniu z pozostałymi powiatami (tylko dwa powiaty zatrudniały większą liczbę mierniczych: chełmski – 17 i zamojski – 20)¹⁴.

Ciekawym zjawiskiem, które miało miejsce na wsi w trakcie parcelacji, była zmiana postaw tej grupy ludności wsi, która parcelacją była najbardziej zainteresowana, tj. bezrolnych i fernali. Dochodziło wśród nich do aresztowań za „ujemne odezwanie się o reformie”¹⁵. Opór chłopów lubelskich wobec reformy rolnej w wersji komunistycznej przybierał często skrajne formy protestu, jakimi były zabójstwa na tle politycznym. W 1945 r. został zamordowany w gminie Rokitno, w powiecie Biała Podlaska, pracownik propagandy gminnej komisji reformy rolnej aktywny podczas przeprowadzania parcelacji. W Cieleśnicy, także położonej w powiecie bialskim, doszło wiosną 1945 r. do zabójstwa dwóch członków komitetu folwarcznego, którzy byli bardzo czynni przy przeprowadzaniu, na jesieni 1944 r., parcelacji w ramach reformy rolnej. Gospodarzom powiatu bialskiego, którzy by się odważyli obrabiać ziemię otrzymaną z parcelacji, członkowie organizacji antykomunistycznych grozili śmiercią¹⁶.

Przeprowadzona w ramach reformy rolnej parcelacja spowodowała na Lubelszczyźnie głębokie przemiany w strukturze własnościowej oraz ekonomicznej lubelskiego rolnictwa i lubelskiej wsi.

Zmiany te dotyczyły przede wszystkim grupy ziemian, która, aczkolwiek nieliczna, została całkowicie wyeliminowana na obszarze województwa. Sytuacja ta wyglądała różnie w poszczególnych powiatach Podlasia, ale wszędzie ilość zlikwidowanych majątków dochodziła do kilkudziesięciu. W powiecie siedleckim stwierdzono na początku 1949 roku 55 majątków, które uległy rozparcelowaniu (zob.: tabela 1).

Tabela nr 1. Majątki rozparcelowane w powiecie siedleckim

Lp.	Majątek	Właściciel	Gmina	Grunty orne	Pow.w ha
1.	Leśniczówka	Stanisław Cielemacki	Czuryły	36	90
2.	Czeberaki	Antoni Jan Będziński	Górki	155,68	197,12
3.	Fałatycze	Zofia Rackmanowa	Górki	171,50	274,27
4.	Ostromęczyn	Helena Potulicka	Górki	180	935
5.	Hruszniew	Kazimierz Plater	Górki	350	1080
6.	Puczyce	Gabryela Komieczna	Górki	48	108,80

¹⁴ Tamże.

¹⁵ APL, Armia Krajowa – Wolność i Niezawisłość Okręg Lubelski Inspektorat Puławy Obwód Puławy, sygn. 97, s. 82, raport wywiadowczy z 29 listopada 1944 r.

¹⁶ APL, UWL-WSP, sygn. 204, s. 21, miesięczne sprawozdanie sytuacyjne starosty powiatowego bialskiego do UWL za okres 15 luty – 24 marca, pismo z 19 marca 1945 r.

7.	Huszlew	M.Korybut Woronicka	Huszlew	173	633
8.	Dewidkow-skie	Zygmunt Chrzano- wski	Huszlew	182,5	348,9
9.	Kobylany	S-cy Karola Fankowskiego	Kornica	200	492
10.	Krzesk	Zygmunt Ścibor Marchocki	Królowa Niwa	371,75	730,96
11.	Zawady	Janina Ścibor Marchocka	Królowa Niwa	266	540,14
12.	Wola Suchoże- brska	Zofia Makowic- ka	Krześlin	57	111
13.	Zaborów	Stanisław Zabo- rowski	Łysów	75,5	118
14.	Łysów	Michał Goniaz- dowski	Łysów	89,6	193,6
15.	Rusków	Stefan Humnicki	Łysów	372,70	936,35
16.	Natolin	Ignacy Fonberg	Łysów	248	351
17.	Patków-Prusy	Tadeusz Kopeć	Łysów	142,15	239,42
18.	Patków-Józefów	Anna Stasiako- wa	Łysów	61	96,90
19.	Patków-Ruski	Józef Heltman	Łysów	51	106
20.	Czmuchów	Stefan Hurnicki	Łysów	307,60	395,97
21.	Niwioki	Stanisław Prza- nowski	Niwioki	273,08	636,16
22.	Ostrówek	Stanisław Lipiń- ski	Niwioki	206	337,84
23.	Broszków Dór.	Rudolf Niedermeier	Niwioki	32,52	85,82
24.	Broszków Stary	Halina Łu- niewska	Niwioki	22	381,14
25.	Klimczyce Górne	Michał Łopat- niuk	Sarnaki	92	129
26.	Cisie	Jerzy Konopka	Skórzec	47,60	148,40
27.	Żelków	Czesław Stenzel	Skórzec	60	72
28.	Stanisławów	Stanisław Okniński	Skórzec	52	279,4
29.	Graża Dąbrowizna	Rakowicka i Leszczyńska	Skórzec	38,75	89,76
30.	Koleń	Skarb Państwa	Skórzec	54	66,50
31.	Reczki	Władysław Dmowski	Skupie	48	67,76
32.	Stara Wieś	Skarb Państwa	Stara Wieś	153	355,70
33.	Gólice	Skarb Państwa	Stara Wieś	98,50	167
34.	Mordy	Henryk Prze- włocki	Stok Ruski	162	919
35.	Stok Ruski	S-cy Winicjusza Kobylińskiego	Stok Ruski	24	51

36.	Chotycze	Maria Jasińska	Świnarów	263	539
37.	Toporów	S-cy Stanisława Wiernickiego	Świnarów	178,48	306,10
38.	Woźniki-Ludwinówka	Maria Rowita Ostrowska	Świnarów	473,75	810,50
39.	Biernaty Rudnik A	Zygmunt Pliszka	Świnarów	98	123
40.	Biernaty Rudnik B.C.	Aleksander Pliszka	Świnarów	62	161,99
41.	Mościbrody	Skarb Państwa	Wiśniów	66,85	352,50
42.	Wiśniew-Koty	Skarb Państwa	Wiśniów	60,30	525,10
43.	Myrcha	J.Rużkowski i W.Kulebrak	Wiśniów	45	61,14
44.	Leszczyny	W-kie Tow.Nauk.	Wodynie	133,29	285,28
45.	Wola-Wodyńska	Bolesław Chomienicki	Wodynie	88	164
46.	Nowiny	Henryk Werner	Wodynie	136	627
47.	Seroczyn	Bogusław Werner	Wodynie	289,20	597,78
48.	Szostek	S-cy Józefa Pszczółkowski	Wodynie	201,4	433,8
49.	Wodynie	Jan Wiktor Newelski	Wodynie	271,75	478,03
50.	Jedlina	Bogusław Werner	Wodynie	87,06	115,84
51.	Łucynów	Helena Jastrzębska	Wodynie	47	98
52.	Żeliszew	Witold Grabowski	Żeliszew	30	82
53.	Kownata	Anna Świdarska	Żeliszew	31,50	162,07
54.	Żeliszew „D” Olszy	Stanisław Przanowski	Żeliszew	-	47,50
55.	Jastrzębie Kąty	Sabina Orzechowska	Domaniec	47	73,50
Razem:				7511,01	17809,04

Źródło: APL, UWL Dział Rolnictwa i Reform Rolnych (dalej: DzRiRR), sygn. 234, ewidencja nieruchomości ziemskich podlegających dekretowi z 6 IX 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

Tego samego typu zestawienie przygotowano także z pozostałych powiatów Podlasia. W powiecie radzyńskim widać wyraźnie większą niż w siedleckim ilość dużych majątków ziemskich w bandycki sposób rozszabrowanych przez komunistycznych władców Polski w pierwszych latach po wojnie (zob.: tabela 2).

Tabela nr 2. Majątki rozparcelowane w powiecie radzyńskim do dnia 1 stycznia 1949 r.

L.p.	Majątek	Właściciel	Gmina	Pow. w ha	Grunty orne
1.	Anielin	Spadkobiercy (dalej: S-cy) Ludwika Bur- czuk Abramo- wicza	Biała	59,6	57,1
2.	Białka	Bronisława Dernałowicz	Biała	186,8	111,6
3.	Koszunin	Bronisława Dernałowicz	Biała	962,1	187,5
4.	Gubernia	S-cy Stanisława i Adama Derna- łowicz- Szlubowskich	Biała	1313,7	271,9
5.	Marynin	---/--	Biała	379,5	232
6.	Adamki	---/--	Biała	199,3	144,1
7.	Biała	---/--	Biała	81,8	44,4
8.	Stara Wieś	Włodzimierz Chelmicki	Biała	205,9	127,4
9.	Żabików	Stanisław Oszmiałowski	Biała	362,8	210,4
10.	Borki	Zyg., Tad. i Konst. Jaświń- scy	Biała	793,4	453,7
11.	Olszewnica	Zofia Szlubow- ska	Biała	641,1	30,7
12.	Branica Radzyńska	S-cy Ludwika Rulikowskiego	Biała	287,1	48,3
13.	Siedlanów	Elżbieta Ruli- kowska	Biała	215,1	72,5
14.	Józefów	S-cy Ludwika Rulikowskiego	Biała	16	14,6
15.	Stasinów	---/--	Biała	17,6	-
16.	Borki-Zygmuntów	Maria Jaźwiń- ska	Biała	197,6	13,6
17.	Wrzosów	Piotr Wrze- sniewski	Biała	260	130
18.	Bezwola	Aniela Andry- czo-wa	Wołyń	219,7	144,2
19.	Bojanówka	Anna Rudnicka	Wołyń	252,3	170,1
20.	Wymyśle	Anna Rudnicka	Wołyń	302,3	142,2
21.	Milanów	Anna Maria ze Światopełk- Czetwertyń- skich Żółtow- ska	Milanów	1288,1	369,8
22.	Zieleniec	---/--	Milanów	173,6	164,5

23.	Mogilki	---//---	Milanów	209,9	135,6
24.	Kopina	Maria Zofia Grocholska	Milanów	577,7	344,2
25.	Jazionka-Ruska	Maria z Czwertyńskich Tarnowska	Milanów	437,4	192
26.	Rudzienice	Włodzimierz Feliks Czwertyński	Jabłoń	1488,5	887,6
27.	Łubno	---//---	Jabłoń	Bd.	Bd.
28.	Jabłoń	Angusz Zamojski	Jabłoń	1087,3	376,3
29.	Żulinki	Józef i Maria Stolarczyk	Komarówka	109,0	79,5
30.	Żelizna	Majątek państwowy	Komarówka	201,3	148,3
31.	Przegaliny	S-cy Wład. Szaniawskiego	Komarówka	452,9	312,9
32.	Kolembrody	Majątek państwowy	Komarówka	20	16,2
33.	Planta	Włodzimierz Czwertyński	Brzozowy Kąt	1530,9	399,2
34.	Glinny Stok	Jan Zaorski	Suchowola	136,2	52,2
35.	Zminne „D”	Janina Michalska	Suchowola	63,1	48,3
36.	Zminne „C”	---//---	Suchowola	56,9	37
37.	Suchowola-Zawoinka	Seweryn Czwertyński	Suchowo-a	1566,8	467,3
38.	Branica Suchowolska	---//---	Suchowola	462,2	407,1
39.	Bramka	---//---	Suchowola	119,7	88,6
40.	Bszanka	---//---	Suchowola	196,6	65,8
41.	Siemień	S-cy Seweryny Gincielewskiej	Siemień	963,6	125,1
42.	Komorne	S-cy Rudolfa Czarnockiego	Siemień	170	23
43.	Grabowiec	Zofia Jezierska	Misie	1253,2	200,2
44.	Kąkolewnica	Bronisława Leska	Kąkolewnica	55,9	44,1
45.	Jurki	Jan Okniński	Kąkolewnica	99,1	84,4
46.	Witoroż	Artur Potocki	Żerocin	83,1	52,3
47.	Turów	---//---	Szóstka	4774,4	141,6
48.	Owieszanka	---//---	Szóstka	229,4	139,6
49.	Aleksandrówka	---//---	Szóstka	903,4	247,2
50.	Wysokie	Śmigieński i in.	Zahajki	125,9	80,3
51.	Międzyrzec-Rezyd.	Andrzej Potocki	Międzyrzec	5134,7	88,2
52.	Zadworne	---//---	Międzyrzec	127,7	92,2

53.	Tuliów	---//---	Międzyrzec	119,1	44,2
54.	Zabce	---//---	Międzyrzec	297,3	236,1
55.	Holozy	---//---	Międzyrzec	529,1	417,8
56.	Dołhołęka	---//---	Międzyrzec	380,4	257,9
57.	Przyłuki	---//---	Międzyrzec	189,9	127,8
58.	Ustrzesz	Rulikowski	Biała	5,8	-
59.	Pszonka-Ustroża	Czetwertyński	Suchowola	59,3	-
60.	Krzewica	Andrzej Potocki	Thuściec	30,4	25,8
61.	Augustówka	Artur Potocki	Zahajki	20,4	-
Razem:				32690,5	9727,2

Źródło: APL, UWL DzRiRR, sygn 233, k. 13, ewidencja nieruchomości ziemskich podlegających dekretowi z 6 IX 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.

W powiecie łukowskim ilość rozparcelowanych majątków była wyraźnie mniejsza. W zestawieniu podano 31 takich nieruchomości (zob.: tabela 3).

Tabela nr 3. Majątki rozparcelowane w powiecie łukowskim do dnia 1 stycznia 1949 r.

Lp.	Nieruchomość	Właściciel	Gmina	Ha ornych	Powierzchnia w ha
1.	Anielin	Leon Szulc-Malnicki	Radoryż	216,8	300,8
2.	Burzec	Stefan Dmochowski	Wojcieszków	270,1	737,6
3.	Domaszewnica	Władysława Skolasińska	Łuków	165,3	265,9
4.	Gułów	Ludwika Czartoryska	Gułów	77,4	2310,9
5.	Helenówka	Berek Tajzylberg	Mysków	69,6	84,6
6.	Huta-Dąbrowa	Spółka Akcyjna	Jarczew	240,8	598,1
7.	Jarczew	Podoski Jerzy	Jarczew	54,9	92,2
8.	Jeleniec	Jerzy Dmochowski	Stanin	242,5	415,5
9.	Kawęczyn	Stanisław Ołędzki	Łysobyki	133	259,6
10.	Kock	Józef Żółtawski	Osiąło-brzeg	582	2433,9
11.	Kosioroki	Władysław Szulc-	Radoryż	102	152,8

		Holnicki			
12.	Kownatki	Skarb Państwa	Gołębki	186,9	204,6
13.	Krzywda	Władysław Szulc-Holnicki	Radoryż	282,7	482,2
14.	Kujawy	Uniwersytet Warszawski	Stanin	420,5	904,8
15.	Mysłów	Sp-cy Chwałiboga Tadeusza	Mysłów	245	464,4
16.	Oszczepalin	Edward Krzemieniewski	Wojcieszków	80,8	100,1
17.	Podlódów	Sp-cy Meisnera Mieczysława	Łysobyki	240,7	603,9
18.	Przytoczno	Sp-cy Kuszla Kazimierza	Łysobyki	282	762
19.	Radoryż	Potworowska Ksawera	Radoryż	172,6	741,6
20.	Ryżki	Jerzy Zawadzki	Łuków	184,6	323,9
21.	Sarnów	Roman Dmochowski	Tuchowicz	568,5	968,7
22.	Sobole	Sp-cy Gerlacha Michała i Jadwigi	Ulan	164,5	251,6
23.	Strzyżew	Sp-cy Błociszewskiego Kazimierza	Gołębki	159,5	328,6
24.	Wagram [?]	Maria Różańska	Gołębki	118	268,4
25.	Wilczyńska	Sp-cy Korzybskiego Jana	Mysłów	391,6	833,7
26.	Wola Okrzejska	Leon Bernstejn	Gułów	533,6	1013,3
27.	Wola Ossowińska	Państw. Bank Rolny	Wojcieszków	407	760
28.	Wojcieszków	Maria Zylberk-Plater	Wojcieszków	948,4	1629,6
29.	Wólka Domaszewska	Sp-cy Wacława Bierackiego	Łuków	284,3	350,2
30.	Krynka	Skarb Państwa	Celiny	13	16,9
31.	Grzędówka	Skarb Państwa	Dąbie	24,8	30,3

Ogółem:	7 863,4	18 690,7
---------	---------	----------

Zródło: APL, UWL DzRiRR., sygn. 231, k. 2, ewidencja nieruchomości ziemskich podlegających dekretowi z 6 IX 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, stan na 1 stycznia 1949 r.

W tym samym czasie w powiecie bialskim rozparcelowano 43 majątki, których łączna powierzchnia wynosiła 14 602,82 ha (zob.: tabela 4).

Tabela nr 4. Majątki rozparcelowane w powiecie bialskim do 1 stycznia 1949 r.

Lp.	Majątek	Gmina	Dotychczasowy właściciel	Powierzchnia ogółem w ha	W tym orne w ha
1.	Kijowiec	Dobryń	Skarb Państwa	219,75	99,52
2.	Koczukówka	Dobryń	Grodzicki Stefan	117,-	74,38
3.	Zalesie	Dobryń	Sobolewscy	274,37	176,17
4.	Woroblin	Bohukały	Bryndza Nacki Luciuk	259,73	76,84
5.	Pratulín Zaczopki	Bohukały	Fundusz z rach. Na wały	414,49	229,46
6.	Neple	Bohukały	Jelska Zofia	256,34	179,99
7.	Krzyczew	Bohukały	Kuczewski Stanisław	327,36	199,78
8.	Mokransy	Bohukały	Fundusz na rzecz szpitala	454,74	318,99
9.	Koroszczyn	Kobylany	Kyczyński Leon	247,55	204,04
10.	Łobaczew	Kobylany	Skarb Państwa	148,18	-
11.	Woskrzenice	Sidorki	Wydz. Pan.par.prawosł.	335,43	158,42
12.	Grabanów	Sidorki	Szulc Wacław, Bratkowski Stanisław	98,83	67,09
13.	Zacisze	Sidorki	Szulc Witold	110,15	102,31
14.	Kozuła	Sidorki	Tołłoczko Wacław	64,73	48,32
15.	Bielany	Sidorki	Żyrkiewicz Zofia	200,45	179,45
16.	Stąrzyniec	Sitnik	SS Kuglera Ludwika	331,67	265,37
17.	Worgule	Sitnik	Szeliski Jan	297,38	225,65
18.	Terebela	Sitnik	Pióra(-o?) Antoni	67,48	35,23
19.	Cicibor	Sitnik	Sierkiewicz Jan	225,-	140,-
20.	Klonownica	Rokitno	SS Rozenwertha	419,43	349,55
21.	Porcinianka	Rokitno	Kuczeńska Alicja	114,13	105,01
22.	Cieleśnica	Rokitno	Rosenwerth	2021,47	262,92
23.	Witulín	Witulín	Wędrichowska M.	311,52	243,56
24.	B[?]kosz	Witulín	Karska Helena	1004,61	-
25.	Droblín	Witulín	Skarb Państwa	198,60	153,87

26.	Bukowice	Witulín	Skarb Państwa	200,64	139,45
27.	Norów	Witulín	Wężyk Franci-szek	511,04	-
28.	Sławinek	Swory	Nadolski	65,32	42,50
29.	Woronice	Swory	Światopełk Mirski	1948,42	649,29
30.	Kownaty	Swory	Zaborowscy	158,14	117,81
31.	Zalutyń	Kościenie-wice	Komorow-scy	80,79	62,87
32.	Zagościnice	Kościenie-wice	Ługowska M.	94,38	31,47
33.	Ortel-Królewski	Kościenie-wice	Czajkowska A.	151,38	99,78
34.	Konstantynów	Zakanale	SS.Plafer-Zyberk St.	638,13	483,91
35.	Wólka Nosowska	Zakanale	Dr Wroczyński	135,39	117,59
36.	Wygoda	Janów Podl.	Skarb Państwa	1436,27	197,02
37.	Jakówki	Janów Podl.	Ruseccy	74,74	52,10
38.	Romanów	Janów Podl.	Obolko Jan	57,63	44,65
39.	Władysławów	Tuczna	Grylicz Szczepan	161,90	104,38
40.	Zdanówka	Tuczna	Mironowicz J.	69,-	45,61
41.	Litewniki	Hołowczy-ce	Skarb Państwa	59,15	-
42.	Kąty	Kodeń	Żerk Piotr i in.	191,69	152,05
43.	Jabłeczna	Zabłocie	Klasztor prawo-sław-ny, parafia rzym.-kat., swój za Bugiem	58,32	35,26
Razem:				14602,82	6271,66

Zródło: APL, UWL DzRiRR, sygn. 223, knlb., ewidencja nieruchomości ziemskich podlegających dekretowi z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej – powiat Biała Podlaska, lata 1947-1949.

W wyniku podziału ziemi z reformy zmniejszeniu uległ odsetek robotników zatrudnionych w dużych prywatnych gospodarstwach. Równoległe z tymi zjawiskami wyraźnie wzrósł odsetek chłopów gospodarzących indywidualnie. Wśród tej właśnie grupy mieszkańców wsi największe znaczenie mieli średniorolni. Dzięki przeprowadzonym zmianom w strukturze własnościowej wsi znacznie zmalała liczba biedoty wiejskiej¹⁷. Niektórzy autorzy zajmujący się powyższą problematyką wyciągają z takiej sytuacji wniosek, iż nastąpił wyraźny proces upelnorolnienia wsi. Trudno jednak zgodzić się z tak wyrażoną tezą w sposób bezkrytyczny. Trzeba bowiem najpierw zadać sobie pytanie; w jakim celu PPR dokonała na wsi reformy rolnej? Jednym z najbardziej oczywistych wyjaśnień jest stwierdzenie, że w 1944 r. PPR nie czuła się na tyle silna, by bez poparcia przynajmniej części wsi sprawować rządy w kraju, w którym większość mieszkańców stanowili chłopci. Pozyskanie wsi było także konieczne dla normalizacji życia w mieście. To wieś właśnie miała być głównym dostawcą produktów, bez których życie w mieście nie

¹⁷ B. Nazimek, *Z zagadnień...*, dz. cyt., s. 134.

byłoby możliwe, a partia komunistyczna z tego powodu mogłaby stracić poparcie robotników.

Wskutek parcelacji gospodarstwa różnej wielkości otrzymywały różne nadziały ziemi. Gospodarstwa karłowate otrzymały po 1,5 ha, małorolne po 1,6 ha, a średniorolne po 1,2 ha ziemi. W tym samym czasie bezrolni otrzymali po 2,5 ha, a służba folwarczna po 3,5 ha ziemi. Dla pracowników i robotników przewidziano po 0,7 ha.¹⁸

Takie rozdysponowanie ziemią nie sprzyjało powstawaniu na wsi dużych gospodarstw towarowych ani w chwili realizacji parcelacji, ani w przyszłości. Z drugiej strony słabe, małe, gospodarstwa chłopskie w sposób naturalny stawały się zależne od pomocy państwa. Taki podział ziemi pomiędzy mieszkańców wsi powodował związanie ich z nowym reżimem, który to reżim gwarantował rzekomo chłopom nienaruszalność otrzymanych nadziałów, co w sposób zmistyfikowany zostało potwierdzone wręczanymi chłopom aktami nadania ziemi z reformy rolnej.

Ziemia przeznaczona na potrzeby parcelacji podczas reformy rolnej była sukcesywnie przekazywana uprawnionym do tego mieszkańcom wsi. W wyniku parcelacji na terenie Podlasia powstała taka struktura gospodarstw rolnych, w której odsetek gospodarstw średnich i dużych był jednym z największych na terenie województwa lubelskiego (zob.: tabela 5).

Tabela nr 5. Struktura gospodarstw rolnych woj. lubelskiego w 1950 r.

Powiaty województwa lubelskiego	Gosp. małorolnych 0 – 4 ha (%)	Gosp. średniorolnych 4 – 12 ha (%)	Gosp. powy- żej 12 ha (%)
Puławy	41,9	56,6	1,5
Kraśnik	36,6	61,5	1,9
Lublin	36,0	61,7	1,9
Krasnystaw	41,2	57,2	1,6
Zamość	29,0	68,6	2,4
Chełm	21,6	73,6	4,8
Tomaszów	29,8	68,5	1,7
Hrubieszów	25,1	73,1	1,8
Biłgoraj	21,9	66,2	11,9
Łuków	36,7	58,5	4,8
Lubartów	43,8	55,4	0,8
Radzyń	27,3	63,9	8,8
Biała Podlaska	20,2	62,6	17,2
Włodawa	23,9	61,7	14,4

Źródło: B. Nazimek, *Z zagadnień...*, op. cit., s. 135.

Po przeprowadzeniu parcelacji w Lubelskiem pozostały 523 resztówki, których łączna powierzchnia wyniosła 17 413,63 ha. Ziemia ta przechodziła z „rąk do

¹⁸ B. Nazimek, *Z zagadnień...*, dz. cyt., s. 134.

rak” i była przedmiotem „ustawicznej spekulacji”¹⁹. Ogólne zestawienie dokonane w 1946 r. pozwala stwierdzić, że na terenie województwa było w tym czasie 618 resztówek²⁰. Gdy doszło do sporządzenia wykazu resztówek na terenie czterech powiatów Podlasia, to okazało się, że na tym obszarze pozostało dużo niewykorzystanej na cele reformy rolnej ziemi należącej kiedyś do wielkich właścicieli. Największą powierzchnię zajmowały resztówki na terenie powiatu łukowskiego (zob.: tabela 6).

Tabela nr 6. Wykaz resztówek w powiecie łukowskim. Stan na 1 stycznia 1949 r.

Lp.	Resztówka	Ogółem ha	Ornych ha
1.	Anielin	23,7	4,5
2.	Burzec	155,2	32,2
3.	Domaszewnica	37,7	5,3
4.	Gułów	114	10,6
5.	Jarczew	241,3	101
6.	Jeleniec	240	187
7.	Kawszyn	126,3	46,1
8.	Kock	554,9	38,9
9.	Kosioroki	6,8	2,5
10.	Kownatki	4,8	
11.	Krzywda	42,2	12,2
12.	Kujawy	115,4	88,5
13.	Mysłów	121,2	34,4
14.	Oszczepolin	8,3	7,5
15.	Radoryż	247,5	38,1
16.	Ryżki	19,6	2
17.	Sarnów	30,5	15,2
18.	Sobole	30,6	16,2
19.	Strzyżew	8,2	4,5
20.	Waopram [?]	7,8	1
21.	Wilczyńska	29,8	7
22.	Wola Okrzejska	90,6	0,9
23.	Wola Ossowińska	20,7	18
24.	Wólka Domaszewska	22,2	8,8
25.	Wojcieszków	33,9	4,5
26.	Krynka	16,9	13
Razem :		1187,8	326,9

Źródło: APL, UWL-WSP, sygn. 305, k. 23, pismo Starosty Powiatowego Łukowskiego do UWL WRIR z dnia 20 grudnia 1948 roku. Wykaz resztówek w powiecie łukowskim, stan na 1 stycznia 1949 r.

Na drugim miejscu, pod względem powierzchni pozostałych resztówek uplasował się na Podlasiu powiat radzyński. Dane urzędowe mówią o 1025,10 ha

¹⁹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Krajowa Rada Narodowa Wojewódzka Rada Narodowa w Lublinie, mikr. 8031, sygn. 347, k. 37, notatka dla Szwalbego, protokół z posiedzenia plenarnego WRN w Lublinie z 3 i 4 sierpnia 1946 r.

²⁰ Tamże, mikr. 7698, sygn. 27, k. 410, protokół z posiedzenia Komisji Rolnej z 1 marca 1946 r.

ziemi, która nie została nikomu przydzielona i którą można było zagospodarować (zob.: tabela 7).

Tabela nr 7. Wykaz resztówek w powiecie radzyńskim na 1 stycznia 1949 r.

Lp.	Resztówka	Ogółem ha	Ornych ha
1.	-	-	-
2.	Białka	17,1	10,1
3.	Koszumin	2,4	-
4.	Gubernia	15,0	5,2
5.	Marynin	11,5	9,5
6.	Adamki	12,3	-
7.	Biała	1,5	0,3
8.	Starawieś	12,3	-
9.	Zabików	9,4	-
10.	Borki	61,5	42,6
11.	Olszewnica	8,5	1,0
12.	Branica Radz.	6,3	2,3
13.	Borki - Zygmuntów	186,7	13,6
14.	Siedlanów	1,0	-
15.	Bezwola	10,5	0,5
16.	Bojanówka	12,8	1,8
17.	Wymysle	6,1	-
18.	Milanów	30,0	12,0
19.	Mogilki	4,6	4,6
20.	Kopina	8,0	1,0
21.	Jazionka Ruska	4,0	0,3
22.	Rudzieniec - Łubno	35,3	20,3
23.	Jabłoń	111,2	16,6
24.	Żulinki	5,0	1,0
25.	Żelizna	2,0	-
26.	Przegaliny	15,0	8,0
27.	Kolembrody	1,7	1,0
28.	Planta	28,4	20,0
29.	Glinny Stok	9,2	6,2
30.	Zminne D	3,0	-
31.	Zminne C	4,3	2,0
32.	Bronica Suchowolska	6,2	3,0
33.	Suchowola - Zawoinka	2,2	2,2
34.	Bramka	2,8	-
35.	Siemień	3,4	3,4
36.	Komorze	2,0	-
37.	Grabowiec	4,0	2,0
38.	Kąkolewnica	4,7	2,7
39.	Witoroż	2,8	-
40.	Turów	9,9	0,7
41.	Aleksandrówka	47,4	5,7

42.	Wysokie	1,4	-
43.	Zadworne	2,2	-
44.	Tuliów	2,1	-
45.	Zabce	2,0	2,0
46.	Dołgołęka	15,0	5,0
47.	Przyłuki	7,0	7,0
48.	Jurki	25,0	20,0
49.	Zieleniec	5,0	5,0
Razem:		1025,0	437,7

Źródło: APL, UWL-WSP, sygn. 305, k. 25, wykaz resztówek w powiecie radzyńskim na 1 stycznia 1949 r.

Na trzeciej pozycji uplasował się, pod względem ilości ziemi w resztówkach, powiat siedlecki (zob.: tabela 8).

Tabela nr 8. Wykaz resztówek na terenie powiatu siedleckiego.

Lp.	Resztówka	Ogółem ha	Ornych ha
1.	Leśniczówka	69,00	43,00
2.	Czeberaki	14,40	4,96
3.	Puczyce	8,44	8,44
4.	Dziadkowskie	16,25	16,25
5.	Kobylany	18,50	18,50
6.	Krzęsk	32,00	16,50
7.	Wola Suchoż.	19,56	7,75
8.	Zaborów	16,65	4,53
9.	Rusków	16,00	3,20
10.	Natolin	16,00	8,00
11.	Patków Prusy	17,00	14,20
12.	Patków Józef.	7,98	6,52
13.	Patków Ruski	27,80	8,15
14.	Fałatycze	15,00	7,00
15.	Czuchów	8,68	6,68
16.	Klimczyn Gór.	6,70	5,20
17.	Niwiski	56,00	13,84
18.	Broszków Ośr.	22,98	5,30
19.	Zelków	16,08	8,09
20.	Graża Dąbrow.	1,50	1,50
21.	Rączki	12,45	2,30
22.	Mordy	65,00	48,00
23.	Chotycze	21,00	20,80
24.	Toporów	42,00	17,18
25.	Biernaty A	3,00	3,00
26.	Biernaty B i C	46,98	10,08
27.	Leszczyny	4,44	4,00
28.	Wola Wodyn.	15,00	5,00
29.	Nowiny	13,80	6,20

30.	Wodynie	36,50	4,00
31.	Jedlina	3,36	2,36
32.	Lucynów	2,50	2,50
33.	Zaliszew	24,21	5,69
Razem:		696,90	338,70

Źródło: APL, UWL-WSP, sygn. 305, k. 30, wykaz resztówek w powiecie siedleckim, zestawienie z 22 grudnia 1948 roku.

Dopiero na czwartej pozycji znalazł się powiat bialski. Ogółem resztówki w tym powiecie zajmowały obszar 619,20 ha ziemi (zob.: tabela 9).

Tabela 9. Wykaz resztówek w powiecie Biała Podlaska na 1 stycznia 1949 roku.

Lp.	Resztówka	Ogółem ha	Ornych ha
1.	Konstantynów	111,70	30,21
2.	Drobin	12,40	3,62
3.	Grabarów	8,77	-
4.	Kozuła	23,40	13,20
5.	Litewniki	15,15	7,78
6.	Łobaczew	4,00	2,00
7.	Woroblin	25,66	4,05
8.	Zalutyn	15,58	8,76
9.	Ortel Królew.	7,90	-
10.	Jakówki	26,50	10,80
11.	Klonownica	28,15	3,84
12.	Terebela	13,00	5,20
13.	Pokinka	7,39	4,92
14.	Koczukówka	22,21	3,66
15.	Kijowiec	6,55	0,67
16.	Zalesie	29,64	14,93
17.	Pratulín Zangr.	5,00	5,00
18.	Nepie	20,12	3,00
19.	Mokrany	6,63	4,44
20.	Woskrzenice	35,52	8,60
21.	Zacisze	5,10	3,12
22.	Wargóla	33,01	13,00
23.	Bukowice	6,70	6,70
24.	Kownaty	3,25	1,00
25.	Zagościniec	2,52	-
26.	Romanów	2,36	-
27.	Władysławów	19,30	7,75
28.	Zdanówka	1,20	1,20
29.	Konty	6,00	6,00
30.	Jableczna	6,44	5,01
31.	Witulín	42,00	3,80
32.	Wólka Nos.	13,45	13,45
33.	Styrzyniec	6,15	-

34.	Krzyszew	23,81	-
35.	Nosów	22,64	-
Razem:		619,20	155,71

Źródło: APL, UWL DzRiRR, sygn. 305, k. 3, wykaz resztówek w powiecie bialskim.

Chcąc ocenić skutki dokonanej w ramach reformy rolnej parcelacji majątków ziemskich należy stwierdzić, że najdonioślejszą konsekwencją było zlikwidowanie wielkich właścicieli ziemskich jako posiadaczy majątków, a z czasem ich fizyczna likwidacja, co oznaczało definitywne odejście od przedwojennego ustroju społecznego i gospodarczego polskiego rolnictwa, polskiej wsi.

Jednocześnie wzrósł w tym czasie odsetek chłopów, którzy pracowali na swoim własnym gospodarstwie. Zmalała liczba biedoty wiejskiej, a ta biedota, która uzyskała nadziały ziemi, została ściśle związana z panującą wówczas władzą i stała się na ogół rzeczniczką nowego systemu politycznego. Nastąpił jednocześnie niewielki wzrost liczby gospodarstw średniorolnych. Pomimo tego problemy agrarne wsi nie zostały rozwiązane. Zapas ziemi podlegającej nadziałom zaspokoił potrzeby tylko 24,7% gospodarstw uprawnionych do ziemi z reformy rolnej w grupie 0-2 ha, 23,5% gospodarstw w grupie 2-5 ha i tylko 2,5% gospodarstw w grupie pomiędzy 5 a 10 ha. W rezultacie parcelacji majątków powierzchnia użytków rolnych wzrosła z 0,88 ha na 1 mieszkańca w 1931 r. do 1,21 ha na 1 mieszkańca w 1949 r., co nie było jednak w stanie wpłynąć na poprawę sytuacji wsi²¹.

Oceniając działania komunistów w okresie parcelacji podczas reformy rolnej trzeba zwrócić uwagę na cel, dla którego owa parcelacja została przeprowadzona. Głównym wyznacznikiem decyzji podejmowanych przez komunistów była nadrzędność ideologii nad ekonomią i praktyką kierowania gospodarką. Poprzez nadziały ziemi dążono do związania z „władzą ludową” jak największej części ludności wsi lubelskich, a generalnie polskich. Konsekwencją takiej polityki było tworzenie gospodarstw ekonomicznie niesamodzielnych, które nie były w stanie rozwijać się i zabezpieczyć przyszłości ich właścicielom. Mimo, że mówiono o rozdawnictwie ziemi, to jednak chłopom ziemi nie dostawali za darmo. Za otrzymaną ziemię rolnicy mieli uiszczyć równowartość jednorocznych średnich plonów. Płatności te rozkładano rolnikom, w zależności od sytuacji materialnej, na 10-20 lat. Komuniści starali się wytworzyć wśród chłopów przekonanie, że ziemia otrzymana z parcelacji jest ich własnością i nie będzie im nigdy odebrana²².

Podlasie, podobnie jak reszta województwa lubelskiego, wzięło udział w eksperymencie zmierzającym do przemiany tradycyjnych stosunków panujących na wsi, na modłę komunistyczną. I choć pierwszy etap tego eksperymentu, związany z kradzieżą prywatnej ziemi, prywatnych dóbr, przez państwo i rozdawnictwem tych dóbr pomiędzy klientelę nowego systemu ustrojowego, częściowo się „udał”, to już drugi etap związany z kolektywizacją rolnictwa, czyli odbieraniem tego, co wcze-

²¹ E. Olszewski, dz. cyt., s. 126.

²² Z. Landau, dz. cyt., Warszawa 1994, s. 29.

śniej rozdano, wyraźnie potwierdził antykomunistyczne nastroje panujące na wsi podlaskiej.

Powstanie Związku Samopomocy Chłopskiej

Sama parcelacja i nadzielenie mieszkańcom wsi ziemią nie wystarczały, by kontrolować społeczno-polityczne życie wsi polskiej. Komunistom chodziło o wprowadzenie systemu pozwalającego nadzorować zachowania niezależnych dotąd producentów żywności. Wszystko to odbywało się pod hasłem demokratyzacji życia wsi polskiej. Jednym z elementów „demokratycznego życia społeczno-politycznego” wsi stać się miała organizacja skupiająca czynnych zawodowo rolników. W nowym, komunistycznym systemie nikt nie mógł pozostawać poza kontrolą rządzącej partii.

Tuż po zakończeniu działań wojennych na obszarze Polski Wschodniej w październiku 1944 r. grupa wiciarzy i ludowców podjęła w Lublinie inicjatywę zorganizowania Związku Zawodowego Rolników. W skład grupy założycielskiej weszli: Anna Gadzałanka, Marian Tupalski, Stanisław Mazur, Ludomir Stasiak i inni. Jednak planowany na listopad 1944 r. zjazd założycielski Związku Zawodowego Rolników nie doszedł do skutku, ponieważ PPR przygotowała już w tym czasie projekt powołania rolniczego związku zawodowego pod własną kuratelą, pod nazwą Związku Samopomocy Chłopskiej. Decyzja o powołaniu tej organizacji zapadła na posiedzeniu Centralnej Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych w dniu 24 listopada 1944 r., w przededniu otwarcia kongresu spółdzielczego (25 grudnia 1944 r.). Wynikiem takiego stanowiska PPR i partii satelickich było powołanie na odbywającym się w Lublinie w dniach 30-31 grudnia 1944 r. tzw. Kongresie Chłopskim nowej organizacji zawodowej rolników i nadanie mu statutu²³. Od początku swojego istnienia ZSCh podjął kroki zmierzające do podporządkowania sobie chłopów. Miał z tym jednak wiele trudności. Problemy przed jakimi stanął ZSCh, wyniknęły prawdopodobnie dlatego, że chłopcy obawiali się zmian na wsi przeprowadzanych na wzór bolszewicki. Stąd zapewne zorganizowana w niektórych wsiach i gminach Samopomoc Chłopska nie przejawiała większej działalności.

Powstaje pytanie jak ustosunkowali się do ZSCh mieszkańcy podlaskich wsi? Należy stwierdzić, że działalność komunistów zmierzająca do utworzenia dużej ilości spółdzielni Samopomocy Chłopskiej spotykała się ze zdecydowanym oporem ze strony mieszkańców Podlasia i organizacji związanych z rządem polskim na emigracji. Dlatego też początkowy rozmach twórców spółdzielni został z czasem powstrzymany. Odpowiadając na to samo pytanie Antoni Mieczkowski stwierdza, że duży wpływ na postawę chłopów wywierało nadal, w tym czasie, SL „Roch”, które rozpowszechniało twierdzenie, że: „PPR i jego przybudówki są organizacjami działającymi dziś wyraźnie na szkodę interesów polskich i mającymi na celu rozbijanie moralnych i fizycznych sił narodu. Z relacji i wspomnień działaczy

²³ A. Mieczkowski, *Geneza i działalność polityczna Stronnictwa Ludowego 1944-1949*, Lublin 1987, s. 70-71.

chłopskich wynika, że każda organizacja sympatyzująca z tworzącym się ustrojem nie spotykała się przeważnie z przychylnym przyjęciem przeważającej części środowiska wiejskiego²⁴.

Podobnie do starosty puławskiego, o złej kondycji SCh informował starosta bialski, pisząc, iż Samopomoc Chłopska rozwijała się źle "jedynie dzięki wrogiej postawie Stronnictwa Ludowego"²⁵. Należy z tego wnioskować, że nie chodziło tu o tzw. radykalne SL, a raczej o SL „Roch”.

Stopień zorganizowania Samopomocy Chłopskiej na wsi w województwie lubelskim, w pierwszej połowie 1945 r. był różny. Wiosną 1945 r. ZSCh był obecny na terenie całego województwa i skupiał w swoich szeregach niemal 48 tysięcy członków. Działał na terenie 236 gmin i 1595 gromad. Z tej liczby na terenie powiatu radzyńskiego ZSCh był zorganizowany w 14 gminach, co dawało 78 gromad, na terenie powiatu bialskiego ZSCh był zorganizowany w 16 gminach, co dawało 160 gromad, a na terenie powiatu siedleckiego ZSCh był zorganizowany w 23 gminach, co dawało 187 gromad. Natomiast w powiecie łukowskim ZSCh obecny był na terenie 5 gmin, tj. 32 gromad. ZSCh liczył w radzyńskim 2039 członków i miał 7 spółdzielni, w bialskim liczył 2000 członków i miał 2 spółdzielnie, a w siedleckim liczył 3200 członków zgromadzonych w 4 spółdzielniach. Natomiast w powiecie łukowskim liczebność tej organizacji rolniczej nadzorowanej przez komunistów szacowano na 1511 członków, brak jednak było z tego powiatu informacji o ilości istniejących tam spółdzielni²⁶.

Tworzenie ZSCh na terenie wsi podlaskiej pozwalało na wpływanie komunistów na zachowanie się jej mieszkańców. Stąd wydaje się nie pozbawione racji stwierdzenie, że ZSCh w polityce komunistów odgrywał na wsi ważną rolę. Jego funkcjonowanie na wsi było istotne także i dla rodzin chłopskich, aczkolwiek z zupełnie innych przyczyn. Często opinia Samopomocy Chłopskiej decydowała o możliwości przeżycia poszczególnych gospodarstw. Gdy na przykład, w powiecie radzyńskim rozpoczęto z dniem 3 kwietnia akcję siewną, to równocześnie z tym terminem wstrzymano targi i jarmarki. W tym samym czasie „Komisja siewna” rozpoczęła wydawanie zboża siewnego w formie pożyczki na skrypt tym wszystkim, którzy nie mieli zboża i nie byli w stanie kupić go na wolnym rynku. Zboże, o które prosili rolnicy, było przydzielane indywidualnie na podstawie składanych podań opiniowanych właśnie przez Samopomoc Chłopską, która na miejscu badała, czy dany gospodarz faktycznie nie ma zboża i czy rzeczywiście nie jest w stanie nabyć go na wolnym rynku²⁷. Oczywiście stwierdzenie, czy gospodarz posiadał zboże, czy nie, i czy był w stanie nabyć je na wolnym rynku, było kwestią subiek-

²⁴ Tamże, s. 72.

²⁵ APL, UWL-WSP, sygn. 204, s. 21, miesięczne sprawozdanie sytuacyjne Starosty Powiatowego Bialskiego dla UWL za 15 luty – 14 marzec, pismo z 19 marca 1945 r.

²⁶ Tamże, sygn. 307, sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej w Lublinie za okres 25 marca – 25 maja 1945 r.

²⁷ Tamże, sygn. 243, s. 8, miesięczne sprawozdanie sytuacyjne Starosty Powiatowego Radzyńskiego dla UWL za okres 20 luty – 20 marzec 1945 r.

tywną, zależną od woli urzędnika. Można przyjąć, że takie potraktowanie tej sprawy mocno wiązało z nową władzą szczególnie słabych ekonomicznie gospodarzy, mających problemy ze swoimi gospodarstwami i potrzebujących pomocy państwa. W ten sposób powstawała, a następnie zwiększała się klientela nowego reżimu na wsi podlaskiej, ale przecież nie tylko w tym regionie Polski²⁸.

Jedną z ówczesnie ukazujących się gazet, „Gazeta Lubelska”, stwierdzała, że wszędzie tam, gdzie dotarł Związek Samopomocy Chłopskiej „akcja siewu wiosennego miała przebieg dodatni, gdyż Związek zorganizował chłopów i [...] Samopomoc Chłopska stworzyła [...] na okres siewów kolumny robocze, mające na celu pomoc w robotach wiosennych na terenie o niskim pogłowie końskim”²⁹. Do zadań ZSCh należało także rozdzielanie, pomiędzy Urzędy Gminne, wódki otrzymanej na premie, celem wydania jej na karty premiowe. Artykuły zaliczone do premii specjalnej były rozprowadzane także przez Związek Samopomocy Chłopskiej³⁰.

Zdaniem wielu autorów, w tym także i E. Olszewskiego, ZSCh było siłą polityczną wzmacniającą obóz komunistyczny na wsi. Olszewski, pisząc o celach działalności ZSCh na wsi stwierdzał, że ZSCh powołano głównie dla realizowania „zadań gospodarczo-społecznych”, natomiast wraz z eskalacją walki o władzę w państwie, ZSCh coraz bardziej się upolityczniał³¹.

Z przytoczonych powyżej informacji wyłania się jednak zupełnie odmienny obraz Samopomocy Chłopskiej i jej działań na terenie wsi. Wyraźne było, od samego początku, dążenie komunistów do całkowitego uzależnienia politycznego mieszkańców wsi od PPR lub jej satelitów politycznych. ZSCh stał się jeszcze jednym pasem transmisyjnym wpływów komunistycznych na teren wsi. Jedynie względy taktyczne decydowały o zmienności polityki wobec chłopów. Cele strategiczne, związane z dążeniem do „wtopienia” niezależnej ekonomicznie wsi w krajobraz budowanego komunistycznego państwa, były od samego początku niezmiennie i w zasadzie wzorowane na modelu sowieckim³².

²⁸ S. Chodunaj, *Wies białostocka w latach 1944-1948*, Warszawa 1986, s. 61-63.

²⁹ „ZSCh na terenie województwa lubelskiego”, *Gazeta Lubelska*, 1945, nr 59.

³⁰ APL, UWL-WSP, sygn. 236, s. 105, miesięczne sprawozdanie sytuacyjne Starosty Powiatowego Łukowskiego dla Wojewody Lubelskiego za listopad, pismo z 5 grudnia 1945 r.

³¹ E. Olszewski, dz. cyt., s. 221.

³² W. Gomułka, *Pamiętniki*, t.2, Warszawa 1994, s. 475-479, rozmowa Gomułki ze Stalinem na temat kolektywizacji.

Świadczenia rzeczowe

Kolejnym instrumentem politycznym, jakim posłużyli się komuniści wobec wsi w okresie powojennym były świadczenia rzeczowe. Obok parcelacji dokonywanej w ramach reformy rolnej, świadczenia rzeczowe były jednym z tych elementów nowej rzeczywistości, który w życie wkroczył najwcześniej i dał się najszybciej odczuć jej mieszkańcom. Środowisko wiejskie nie przyjęło takich posunięć gospodarczych, u podstaw których leżały intencje polityczne nowej władzy, z entuzjazmem. Spowodowane to było m.in. tym, że gospodarka województwa lubelskiego, podobnie jak i całego kraju, wyszła z wojennej i okupacyjnej zawieruchy bardzo zniszczona. Trudno było w takiej sytuacji lubelskim chłopom podolać nakładanym na nich obciążeniami.

Wydaje się, że to właśnie świadczenia rzeczowe, a nie parcelacja, ukazały rzeczywisty stosunek komunistów wobec wsi. Poprzez rygorystyczne egzekwowanie świadczeń rzeczowych PPR pragnęła zdobyć produkty, które były niezbędne dla zaopatrzenia miast w żywność. Zadanie to zostało przez komunistów zaliczone do priorytetowych w polityce państwa wobec wsi z jednej, a wobec miasta z drugiej strony. Wprowadzenie świadczeń rzeczowych odbywało się jednak stopniowo. Najpierw, chcąc pozyskać chłopów, komuniści znieśli znienawidzone przez wieś okupacyjne kontyngenty. Dopiero potem wprowadzono obowiązkowe świadczenia rzeczowe³³. Wprowadzenie świadczeń rzeczowych usprawiedliwiano trwającą nadal wojną oraz brakiem równowagi ekonomicznej kraju, który wynikał z działań wojennych i ich skutków. Chcąc podnieść wagę obowiązkowych dostaw, zostały one nazwane wojennymi świadczeniami rzeczowymi.

Najwcześniej, bo już 18 sierpnia 1944 r., władze komunistyczne zdecydowały o wprowadzeniu obowiązkowych dostaw zboża i ziemniaków³⁴. W kolejnych miesiącach ukazywały się coraz to nowe akty prawne poszerzające zakres obowiązkowych dostaw ze wsi³⁵.

Wysokość świadczeń rzeczowych ponoszonych przez wieś ulegała zmianom. Na początku realizacji obowiązkowych dostaw ilość zbóż ograniczono do 3/4 kontyngentu niemieckiego, a ziemniaków do 2/3. Przy obniżeniu kontyngentu kierowano się zasadą, że największe ulgi miały uzyskać gospodarstwa mniejsze i te, które podczas wojny zostały zniszczone. Władze komunistyczne starały się obciążyć w większym stopniu dostawami gospodarstwa o większej powierzchni³⁶. Miało to sprzyjać nie kojarzeniu dostaw zarządzonych przez komunistów z dostawami,

³³ M. Nadolski, *Komuniści wobec chłopów w Polsce 1941-1956. Mity i rzeczywistość*, Warszawa 1993, s. 111.

³⁴ Dekret PKWN z dnia 18 sierpnia 1944 r. o wojennych świadczeniach rzeczowych – obowiązkowych dostawach zbóż i ziemniaków dla państwa, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* 1944, nr 3, poz. 9.

³⁵ Zarządzenie Szefa Biura Ekonomicznego przy Prezydium PKWN z dnia 15 września 1944 r. o zajęciu na rzecz państwa ubocznych produktów przemiału handlowego, *Dziennik Świadczeń Rzeczowych* 1944, nr 4, poz. 16, oraz zarządzenie Szefa Biura Ekonomicznego przy Prezydium PKWN z 23 września 1944 r. o zajęciu na rzecz państwa ubocznych produktów otrzymywanych z fabrykacji piwa w browarach, tamże, 1945, nr 1, poz. 2.

³⁶ M. Nadolski, dz. cyt., s. 118-119.

jakie nałożyli na wieś Niemcy podczas wojny³⁷. By skłonić chłopów do zdawania świadczeń stosowano różne środki, do przymusu bezpośredniego włącznie. Całą akcję propagandową nakłaniającą do zdawania świadczeń rozpoczęto stosunkowo łagodnie, używając środków wizualnych w postaci haseł na plakatach umieszczanych wszędzie tam, gdzie uważano to za konieczne. Na jednym z takich plakatów jakiś aktywista partyjny umieścił napis następującej treści: „Rolniku nie czekaj na poborcę, zdaj świadczenia!”³⁸

Powiaty radzyński, bialski i siedlecki należały pod względem oddanych świadczeń, do grupy najbardziej obciążonych powiatów Lubelszczyzny. Jeśli chodziło o żyto, to z powiatu bialskiego oddano 12 800 T tego zboża, z powiatu radzyńskiego oddano 11 600 T, a z powiatu siedleckiego 14 500 T. Powiaty słabiej obciążone oddały nawet 3-4 razy mniej świadczeń w życie. Podobnie wyglądała sprawa ze zdawaniem ziemniaków³⁹. Poniżej przedstawiono realizację świadczeń w listopadzie 1944 roku:

Tabela 10. Realizacja świadczeń rzeczowych w listopadzie 1944 r.

Powiat	Żyto	Pszenica	Jęczmień	Owies	Razem	Ziemniaki	Mięso	Pasza	Słoma	Mleko
Biała Podl.	71	64	27	16	61	60	20	106	-	-
Siedlce	26	8	19	27	23	-	-	-	-	-
Radzyń	62	34	-	32	42,6	77	52	84	-	-
Łuków	89	24	47	111	67	84	-	-	191	-

Źródło: AAN, Prezydium Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, sygn. I/70, s. 18-33, sprawozdanie pisemne i cyfrowe za okres od 1 do 20 listopada 1944 r., województwa: lubelskie, warszawskie, okręg rzeszowski.

Bez względu jednak na wysokość świadczeń rzeczowych jakie musiały oddać poszczególne powiaty, wszędzie stosunek ludności do przymusowego oddawania produktów rolniczych był zdecydowanie wrogi. W wielu wypadkach opór ten był łamany przez władze administracyjne poprzez stosowanie środków przemocy w postaci milicji i wojska. Dużą rolę odgrywał tu także Urząd Bezpieczeństwa Publicznego, posiadający rozległą sieć konfidentów, pozwalającą na systematyczne gromadzenie informacji o sytuacji w terenie, szczególnie na wsi. Karą za nieoddanie świadczeń w ogóle lub niedostarczenie ich w terminie było zazwyczaj szykowanie takich gospodarzy. Mieli oni później trudności z uzyskaniem możliwości zakupu wielu artykułów przemysłowych po „cenach sztywnych” od państwa i mu-

³⁷ Tamże, s. 111; „O stosunku do chłopów nowej władzy świadczyło właśnie wymownie zachowanie okupacyjnego, hitlerowskiego wymiaru (świadczeń rzeczowych), w odniesieniu do chłopów bogatych. Zaczem PPR chodziło o możliwie najszybsze odsunięcie skojarzeń o podobieństwach aktualnych dostaw z kontyngent mi niemieckimi. [...] Pożądaną odmienną udało się jej uzyskać przy wymiarze przez stosowanie norm progresywnych”. – polegało to na tym, że komuniści preferowali gospodarstwa drobne, zaś okupant większe ulgi przyznał majątkom obszarczym niż gospodarstwom chłopskim, tamże, s. 119.

³⁸ APL, UW-L-WSP, sygn. 251, s. 177, plakat w sprawie świadczeń rzeczowych.

³⁹ AAN, Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, sygn. I/70, s. 18-33, wykaz realizacji dostaw obowiązujących na dzień 20 listopada 1944 r.

sieli je nabywać na wolnym rynku. Innym rodzajem kary za nie wywiązywanie się ze świadczeń było aresztowanie opornych rolników lub losowo wybieranych członków gromad zalegających ze zdawaniem kontyngentu.

Prawdopodobnie te właśnie środki represji, którymi posługiwały się władze komunistyczne, powodowały, że najczęściej z nałożonych na niego świadczeń zdawał „drobny rolnik”, który, jak to podawał m.in. starosta siedlecki w marcu 1945 r. „oddął maksimum kontyngentu”. „Średni rolnik” był w tym czasie w powiecie siedleckim „w miarę eksploatowany”, a to dzięki temu, że funkcjonowały tam przymusowe kolumny aprowizacyjne. Natomiast najmniej z nałożonych kontyngentów w ramach świadczeń rzeczowych oddawały majątki⁴⁰.

Gdy na początku grudnia 1946 r. wysłano telefonogram ze starostwa powiatowego w Siedlcach, z referatu świadczeń rzeczowych, to stwierdzano w nim, że „Od początku akcji do dnia 1 grudnia 1946 r. żyta wpłynęło 108 334 kg, pszenicy 3 099 kg, jęczmienia 2 128 kg. Żyta po przeliczeniu 120 143 kg, warzywa 389 kg, ziemniaków 442 566 kg”. W związku z powyższym podawano, że ogólny procent wykonania świadczeń rzeczowych był następujący: w życie 19%, w ziemniakach 35,2%, w warzywie 0,4%. Znacznie wyższy był poziom wykonania planu 5-iodniowego i wyniósł on w życie 68,3%, a w ziemniakach 71,3%⁴¹.

Ogólnie należałoby stwierdzić, że wkraczanie władzy komunistycznej na wieś podlaską, podobnie jak i na resztę wsi lubelskiej i generalnie polskiej, napotykało na wiele trudności. O ile na samym początku interesy części chłopstwa mogły współgrać z tym co proponowała społeczeństwu polskiemu władza komunistyczna, z uwagi na rozdawnictwo cudzej własności, o tyle w momencie, kiedy ta sama władza zaczęła od chłopów żądać pewnych świadczeń, mamy do czynienia z wyraźną zmianą postaw tych chłopów, którzy zostali początkowo omamieni przez komunistów.

Kulminacyjnym momentem rozstania się chłopów jako pewnej grupy społecznej z komunistami staną się wydarzenia z okresu próby kolektywizacji rolnictwa na ziemiach polskich.

Zarówno jednak w latach 1944-47 jak i 1948-1949, wśród mieszkańców wsi podlaskiej a szerzej ujmując lubelskiej i polskiej spotkać można było ludzi, którzy nie wyrazili zgody na zainstalowanie w Polsce systemu komunistycznego – totalitarnego systemu zniewalającego człowieka. Wielu z nich, jak choćby ci walczący w oddziałach AK-owskich i WiN-owskich zapłaciło za swój sprzeciw cenę najwyższą – cenę życia. Chłopi podlascy stanowili wśród nich znaczącą część.

⁴⁰ APL, UWŁ-WSP, sygn. 247, s. 25, Starosta Powiatowy Siedlecki do Wojewody Lubelskiego, pismo z 2 marca 1945 r.

⁴¹ Tamże, 26, k. 11, Telefonogramy i korespondencja w sprawie wyborów, Telefonogram ze Starostwa Powiatowego Siedleckiego - Referatu Świadczeń Rzeczowych z dnia 2 grudnia 1946 r.

РЕЗЮМЕ

Из истории сельскохозяйственной реформы в Люблинском воеводстве в 1944-1946 гг. Нет никакого сомнения в том, что сельское население ожидало сельскохозяйственной реформы. Однако та реформа, которую проводили коммунисты, не имела ничего общего с тем ожиданием, поскольку при помощи парцелляции прежде всего было принято решение изменить экономическую и социальную структуру польского села. Согласно с принятой концепцией дворовые имения были разделены между различными группами сельского населения за обязательную плату. Пять гектаров земли, принятые за основной размер надела для среднестатистической семьи, легли в основу парцелляции имений. Было понятно, что при таком поделе, всем нуждающимся земли не хватит. В планах коммунистов парцелляция, проведенная во время сельскохозяйственной реформы являлась переходным этапом к далее предусматриваемой коллективизации сельского хозяйства. Главной была здесь политическая цель: отвлечь крестьян от поддержки польского правительства на чужбине, а также ликвидация помещичьего класса. Очевидным отрицательным результатом сельскохозяйственной реформы было опустошение высоко товарных помещичьих хозяйств и создание на их месте, в масштабах страны, нескольких миллионов карликовых крестьянских хозяйств, что явилось, по мнению профессора Михала Стшемского из IUNG в Пулавах, третьим бедствием, которое коснулось польского сельского хозяйства после разделов Польши и отмены крепостного права в 1864 г. Опыт, полученный коммунистами в Люблинском воеводстве, использовался позднее при проведении сельскохозяйственной реформы в левобережных воеводствах.

SUMMARY

The Land reform in the Lublin region in 1944-1946.

The article presents the most important problems connected to the rules and realization of the land reform in the Radzyń district. There is no doubt that the villagers were looking forward to it. But the reform executed by the communists couldn't meet their needs. The communistic reform first of all aimed to change the economic and social structure of Polish countryside. According to a general outline manorial estates were distributed among various groups of village population for repayment. Five hectares of ground, settled as a basic lot for an average family formed the rule of distribution of the ground for the peasants. The communistic authorities were conscious that with such a surface of a basic share there wouldn't be enough ground for everyone. But the distribution of land conducted during the land reform was supposed to be only a transitional stage leading to common collectivization of Polish farms. The political goal was clear: to discourage the peasants from supporting the Polish Government in Exile and suppress the gentry as a social group. Evident, negative result of the reform was a destruction of big estates of high agricultural produce and creating instead of them some million of dwarfish peasant farms.

In the following months the communists took advantage of the experiences they had collected while they had been carrying out the land reform on the territories on the left bank of the Vistula river.

